

Conotațiile locului / The connotations of the place

Delia Prisecaru (1)

(1) Doctorand, Școala Doctorală de Arhitectură, Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București, România

Abstract. When the phenomenological approach began to be studied by architects, due to its potential to bring back the essence of existence through direct contact with the world, the design process itself began to change. The way the perception of space once built is intercorrelated directly with the capture of its essence. Such a spot will instantly evolve into a place that will order and organize the space around it by its own presence. The amplitude of successive experiences in such a space, which we can call place, precisely because of these experiences, can be animated through formal searches, experiments with a range of materials, light and color that are no longer distinguishable from the existing context. The perception of space is interpreted as a product of experience, viewed as innate capacity, or as having a purely sensory nature, or, finally, as having a cognitive-intellectual nature. Cartesian coordinates become insufficient in trying to define a place, its limits being both uncertain and unclear; summing up the experiences, the sensations it induces, the feelings and sensations caused or exerted in that space. Thus, the connotations that a place can have for each of us become seemingly infinite but dazzling in precision, the compatible personalities often being attracted by similar places. The influence of the building, or its absence, as well as the materiality present in such places, on their connotations is the theme of this paper.

Key words: oikologie, structură, nonloc, experiență, atmosferă / oikologia, structure, nonplace, atmosphere, experience.

1. Context

Una dintre caracteristicile fundamentale ale locurilor este aceea de a se imprima în memoria umană. Acest fapt poate fi demonstrat imediat prin relaționare argumentată cu fiecare sine în parte, cu propria sa experiență de locuire, cu raportul pe care fiecare dintre noi îl are față de spațiul intim al locuinței sau cel al orașului natal. Gaston Bachelard afirmă că expresia maximă a locului este aceea de a se imprima în memorie, astfel că amintirile lumii exterioare nu vor putea niciodată să atingă aceeași intensitate cu amintirile casei¹. Deosebită este nu numai acțiunea de imprimare, dar și reacția memoriei noastre odată realizat procesul de asimilare, locurile având capacitatea de a evoca întâmplări, experiențe și sentimente. Acest raport între spațiul construit și *illo tempore*² este la limita dintre efemer și ralitate. Realitatea arhitecturală este formată din layerele (straturile) alchimice specifice locului, irepetabile, pe care corpul nostru le detectează, subconștientul le memorează, dar elocvent ele nu pot fi redade decât prin intermediul senzațiilor trăite. De aceea lumina, directă sau filtrată, colorată sau albă o asociem unui anume loc și nu o percepem deloc la fel în altul (chiar localizat în coordonate geografice similare, în același moment al zilei) – Fig. 1.

2. Ipoteze

Natura originală a pământului, proprie fiecărui oraș în parte, influențează definitiv arhitectura generatoare de locuri. Acestea, alterate și impregnate de timpul istoric, produc atmosfera locului. În adăpostul stabil oferit de către arhitectură, insul își găsește propriul loc – casa.

¹ Bachelard 2003: 38

² Termen utilizat de Mircea Eliade cu referire la timpul mitic

Fig. 1. Spatiu Public Ile Aux Cedres, Paris, Franta, August 2015 © arh. Delia Prisecaru. Spațiul, prin excelență amenajat, în care omul își petrece viața este determinat de o atmosferă și de o limită. Ambele fiind dictate de lumină, filtre și texturi, cu precădere în exterior.

Fig. 2. Casa De Ceai, Porto, Portugalia, Iulie 2015. © arh. Delia Prisecaru

Nevoia de a locui este satisfăcută la nivel intelectual și emoțional astfel atingându-se conotația oikologică a locului, aceea de a oferi utilizatorului un loc adaptat tuturor nevoilor sale. În realitatea bucureșteană întâlnim actualmente o serie de astfel de case, care s-au transformat. Această conversie către o altă funcțiune (școală, muzeu, restaurant, ceainărie) arată versatilitatea spațiului arhitectural, păstrându-și parte din conotația inițială, aceea de a răspunde nevoilor insului cu o atmosferă aparte; conferind mental o altă noțiune aceea de "ca acasă". Atitudinea acestor spații este remarcabilă, reușesc să ne primească și la distanță de secole, inducându-ne sentimentul de apartenență, tocmai prin imersarea în timpul istoric – Fig. 2.

Fig. 3. Confluence Mall, Lyon, Franta, August 2013. © arh. Delia Prisecaru

La polul opus, se află senzațiile de alienare și deșănădăcinare³, experimentate în nonlocurile⁴ definite de către Marc Augé, în care insul se simte transportat. De astfel de spații omul nu

³ Pop 2012:46

⁴ Augé 2008:77

poate să aparțină, datorită lipsei relațiilor necesare de mulțumire sufletească generate prin experiențe emoționale neintermediate. Rem Koolhaas în Junkspace⁵, critică asupra construcțiile recente care răspund și corespund unei singure utilități, aceea de a conține lucruri, ignorând posibilitatea generării unor spații locuibile, sau care să poată oferi cadrul unor experiențe reale. Înăuntrul acestor edificii se pot desfășura activități prestabilite, în general din sfera consumerismului, iar aceste cutii imense care nu fac altceva decât să acopere niște obiecte au, la fel ca produsele vândute în interiorul lor, o dată de expirare – Fig. 3.

Ele nu sunt concepute în sistem durabil, cu o arhitectură care se poate adapta, ci dimpotrivă, în momentul în care investitorul a atind cote de profit estimată inițial, va vinde sau abandona întregul imobil, care cel mai probabil va fi cumpărat pentru teren, construcția urmând să fie demolată și înlocuită cu o alta de aceeași factură. Se remarcă astfel un tip de logică constructivă a unor structuri în care omul nu mai are rolul de utilizator, devenind o materie primă care trebuie transformată, așa cum reiese din analiza lui Rem Koolhaas. Atât Marc Auge, cât și Rem Koolhaas sunt de acord cu faptul că un loc trebuie să corespundă nu doar nevoilor fizice ale insului ci și celor psihice, ceea ce nu reiese în mod clar din argumentațiile lor este actuala tendință de a reduce mișcarea individuală liberă a mai multor inși într-un spațiu dat la încercarea de control a unuia sau a mai multor fluxuri de oameni.

3. Metode

În această tipologie de construcții de fapt, nu mai putem vorbi de un spațiu, sau de o serie de locuri, acesta devenind într-adevăr un flux controlat de mase omogene. Centrele comerciale, aeroporturile sau gările reprezintă avanposturi ale acestui proces, în care materia umană este dirijată; construcții stereotipale care se repetă în toate colțurile lumii cu același tehnici constructive, aceleași materiale producând aceleași efecte. Prin comparație, metafora mașinii de locuit a lui Le Corbusier, a stârnit în vremea respectivă nenumărate controverse pe care până la urmă realitatea socială le-a acceptat tocmai datorită faptului că practica a demonstrat că relația om-loc se potențează și adaptează nevoilor contemporane. Controversele atât de puternic vehiculate atunci, cu metode de comunicare și transmitere a informației, de-a dreptul empirice, față de cele de astăzi, în cazul de față, care se prezintă cu mult mai amenințător față de bunăstarea psihicului uman, este trecut în plan terțiar și pare un zgomot de fond ignorat cu ușurință. Asistăm la involuția construcțiilor antropice la cutii funcționale ce anihilează spațiul și experiența locuirii. Capacitatea spațiului de a declanșa amintiri precum și cea de a rămâne în memoria insului nu este o prerogativă valabilă în aceste cazuri. Contația locului deopotrivă volatilă și permanentă este aceea de a evolua în timp odată cu cel care îl locuiește. Junkspace-ul sau nonlocurile, nu sunt doar lipsite de această prerogativă, neavând nimic memorabil, dar sunt chiar proiectate pentru a-l face pe om să piardă noțiunea timpului în interiorul lor, sprijinind astfel consumul. Dezorientarea și amnezia experimentată în aceste spații în condiții de zgomot amplificat continuu, într-o uniformitate obținută forțat prin excluderea oricărui element natural, alcătuiesc anihilarea simțurilor, făcând astfel imposibilă activarea proceselor de fixare a realității prin intermediul amintirilor. Clasare și descrierea acestei tipologii de spații ne ajută să înțelegem mai bine, prin puterea exemplului negativ ceea ce înseamnă vocația oikologică a spațiului.

5 Koolhaas 2002

Conotația oikologică a arhitecturii este reprezentată prin capacitatea spațiului de a primi insul în interiorul lui și de a-i oferi acestuia un loc unic/irepetabil, oferindu-i posibilitatea de a experimenta lumea⁶. Odată asimilat în interiorul spațiului, devenind o parte activă a lui, experiența locuirii devine o deschidere către natură, o încadrare a ei și totodată un mijloc de comunicare și interacționare dintre oameni. Experiența spațială nu poate fi redusă la simpla ocupare fizică a lui, nici limitată la utilizarea serviciilor, însă stimularea intelectuală și alimentarea nevoilor cultural-sociale ale insului depăște conotația sa funcțională. Locuința, oikos antropic, tot la fel precum pământul, oikos natural fac parte din conceptul oikologic ca generator de spațiu, oferind insului posibilitatea interacțiunii cu realitatea în multitudinea sa de forme, de a se orienta, descoperi, modifica și de a o apăra.

4. Concluzii

Colocarea omului în lume a fost dintotdeauna vocația arhitecturii, în toate ipostazele funcționale nu doar în construcția de locuințe, recurgându-se astfel la o abordare oikogena. Principiile guvernatoare arhitecturale, odată întruchipate într-o construcție, îi conferă acesteia o intrinsecă generare a unei serii de locuri, devenind astfel versatilă și durabilă. Această conformare oikogenă oferă de fapt posibilitatea experimentării reale a conotațiilor locului. În cazul în care se renunță la unicitatea acestor locuri, în favoarea unor standarde universal valabile, dezrădăcinarea insului va fi inevitabilă, acesta ajungând să locuiască în spații lipsite de identitate culturală și de istorie. Cel mai probabil efectul produs asupra individului vor fi cele descrise de către filosoful Günter Anders⁷, în eseul său de la finele anilor 1950 în care prevedea evoluția naturii umane, în ultimă instanță oamenii ajungând să fie pustnici în masă. Continuăm să reflectăm asupra alcătuirii umane a spațiului, având încredere în arhitectură și în capacitatea ei de a construi o lume în care locuirea este încă posibilă.

5. Referințe bibliografice

- Anders, G. (2007) *L'uomo è antiquato, Considerazioni sull'anima nell'epoca della seconda rivoluzione industriale*, vol. I, Bollati Boringhieri, Torino, Italia.
- Augé, M. (2008), *Non-places – Introduction to an Anthropology of Supermodernity*, 2nd edition, Verso, London, New York.
- Bachelard, G. (2003) *Poetica Spațiului*, Editura Paralela 45, București, România.
- Cecere, P. (2014) *La costruzione umana dello spazio*, Teza de doctorat, Università degli Studi di Napoli Federico II, Napoli, Italia.
- Eliade, M. (1998) *Mituri Vise și Mistere*, Univers Enciclopedic, București, Romania.
- Koolhaas, R. (2002) *Junkspace*, Vol. 100, Obsolescence, MIT Press, Cambridge, MA, USA.
- Pop, D. (2016) *Arhitectura perceptie si frică*, Paideia, București, România.

Primit: 8 august 2017 • **Acceptat:** 12 august 2017

Articol distribuit sub licență „Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND)”

⁶ Cecere (2014):260-266

⁷ Anders 2007: 100

